

İLSAM Akademi Dergisi

Journal of ILSAM Academy

ISSN 2757-9212

Arapça'dan Türkçe'ye Çevirinin Zorlukları ve Çözüm Önerileri

Challenges and Solutions in Arabic to Turkish Translation

Mohamadou Aboubacar MAIGA

Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, f.maiga85@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7586-2754.

Hatice TURAN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimler Bölümü, turanhatic80@gmail.com
ORCID: 0009-0008-6810-622X.

Cilt/ Issue: 4/1, 1-23

Geliş Tarihi: 26.08.2023

Kabul Tarihi: 30.04.2024

Atf: Maiga, Mohamadou Aboubacar-Turan, Hatice. "Arapça'dan Türkçe'ye Çevirinin Zorlukları ve Çözüm Önerisi". *İLSAM Akademi Dergisi* 4/1 (Nisan 2024), 1-23.

Dipnot: Mohamadou Aboubacar Maiga -Hatice Turan, "Arapça'dan Türkçe'ye Çevirinin Zorlukları ve Çözüm Önerisi", *İLSAM Akademi Dergisi* 4/1 (Nisan 2024), Sayfa.

ÖZ

Dil, insanın kendini başka insanlara ifade etmek için kullandığı tabii bir araçtır. Toplumların kullandığı dil, o toplumun kültürel özelliklerini taşımaktadır. Çalışmamız Arapça ve Türkçe arasındaki dilsel ve kültürel farklılıkların çeviriye nasıl yansıdığını ve bu zorlukları aşmak için hangi yöntemlerin kullanılabileceğini incelemektedir. Ayrıca bazı edebî sanat unsurlarının Arapçadan Türkçeye çeviride nasıl kullanıldığını ve bu unsurlarının kullanımındaki zorlukları da ele almaktadır. Artan Arapça çeviri talebi ve belâgatın çeviri sürecindeki kritik rolü göz önüne alındığında, bu çalışma çeviri kalitesini ve doğruluğunu artırmak için gerekli bilgi ve becerileri sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmamızda karşılaştırmalı analiz yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilen araştırma, Arapça-Türkçe çeviride karşılaşılan bazı zorluklar üzerinde odaklanmıştır. Araştırma, Arapçadan Türkçeye çeviride edebî sanatların önemini vurgulamakta ve çevirmenlere pratik öneriler sunmaktadır. Sonuç olarak Arapçadan Türkçeye çeviri yapmak, bazı zorlukları beraberinde getirir; ancak uygun dil bilgisi, kültürel anlayış ve teknolojik destekle bu zorlukların üstesinden gelinir. Tercümanların sürekli olarak kendilerini geliştirmeleri ve çeviri sürecinde yaratıcı çözümler bulmaları, başarılı çevirilerin yapılmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arap Belâgatı, Arapça-Türkçe Çeviri, Çeviri Zorlukları, Çözüm Önerileri, Çeviride Strateji.

ABSTRACT

Language is a natural tool that people use to express themselves to other people. The language used by societies carries the cultural characteristics of that society. Our study delves into the implications of linguistic and cultural differences between Arabic and Turkish on translation and explores methods to overcome these hurdles. It also examines the application of literary stylistic devices in Arabic

to Turkish translation and the challenges associated with their usage. In light of the growing demand for Arabic translations and the crucial role of stylistics in the translation process, this study aims to equip translators with the requisite knowledge and skills to enhance translation quality and accuracy. Employing comparative analysis techniques, our research focuses on specific challenges encountered in Arabic-Turkish translation. The study's contribution lies in emphasizing the significance of literary devices in Arabic to Turkish translation and providing practical recommendations for translators. Translating between Arabic and Turkish can present specific difficulties; however, these can be surmounted with adequate linguistic proficiency, cultural understanding, and technological support. Continuous professional development and adopting creative solutions during the translation process are essential for successful translations.

Keywords: Rhetoric Arabic, Arabic to Turkish Translation, Translation Challenges, Solutions Proposals, Translation Strategy.

EXTENDED ABSTRACT

Language serves as the cornerstone of intercultural communication and is one of the most crucial tools for fostering connections between diverse communities across the globe. Arabic and Turkish exemplify two prominent languages with rich histories and vibrant literary traditions. Despite belonging to distinct language families and employing different alphabets, these two languages have been intertwined through shared paths and interactions over centuries. While bridging linguistic and cultural barriers and enabling the exchange of knowledge and ideas, the resulting translation activity also presents particular challenges. In this essay, we delve into the intricate realm of Arabic-to-Turkish translation, examining the sources of these challenges and proposing potential solutions. This research aims to contribute to the field of translation by emphasizing the significance of literary translators in Arabic-to-Turkish translation and providing practical recommendations for practitioners. The study's central problem is identifying and analyzing the translation challenges stemming from the reflection of Arabic literary and artistic features in the translation process. Arabic belongs to the Semitic language family, while Turkish falls under the Turkic family. These distinct language families, characterized by differing grammatical structures, vocabularies, and sound systems, constitute one of the primary obstacles in translation. Grammatical rules, such as gender in Arabic and number in Turkish, influence translation choices. Arabic words often possess multiple meanings compared to their Turkish counterparts, posing a challenge for the translator to select the most appropriate meaning and potentially jeopardize accurate contextual rendering. In Arabic texts, diacritical marks above letters are often omitted, potentially rendering word pronunciation and

meaning ambiguous and necessitating the translator's consultation of additional resources. Arab and Turkish societies adhere to diverse customs and values in various domains, including family, religion, and politics. These differences can lead to misunderstandings and inappropriate expressions during translation. Translators must employ target audience-appropriate language and remain mindful of cultural sensitivities. Humor and perceived sensitivities may differ between Arabic and Turkish cultures. The translator must strive to convey the intended message while maintaining cultural sensitivity. Grammatical and structural analysis plays a pivotal role in Arabic-to-Turkish translation. A thorough understanding and application of grammatical rules ensure accurate translations. The language's structure and sentence patterns should be carefully examined to grasp the nuances between the two languages. This analysis facilitates better contextualization of the text's meaning. Arabic-to-Turkish translation poses significant linguistic, cultural, and technical challenges. Translators must know these challenges and possess the knowledge and skills to produce high-quality translations. Technological advancements and increasing specialization in translation offer hope for overcoming these obstacles and further strengthening the bridge between Arabic and Turkish languages. Arabic and Turkish exhibit contrasting word orders. In Arabic, verbs typically appear at the beginning of sentences, while Turkish places them in the middle. This divergence necessitates careful attention to word sequence during translation. Arabic employs distinct pluralization rules for nouns and adjectives. On the other hand, Turkish utilizes the universal plural suffixes "-ler" or "-lar" for all nouns and adjectives. This distinction demands consistency in translation. Arabic pronoun usage differs from Turkish. Arabic pronouns vary based on gender and number, while Turkish pronouns solely depend on number. This variation can introduce potential ambiguity in translation. Translators must be well-equipped to navigate the complexities of Arabic-to-Turkish translation. By recognizing and addressing the linguistic, cultural, and technical challenges, translators can produce accurate and culturally sensitive translations that bridge the gap between these rich languages. Technological advancements and ongoing research in translation studies promise to refine translation practices further and enhance communication across linguistic and cultural boundaries. In conclusion, here are some recommendations we can give translators related to this topic. Gaining experience by translating from Arabic to Turkish is one of the most effective ways to improve your skills. You can practice by translating different types of texts. Especially doing professional translation practice will help you gain real-world experience. Again, to overcome the challenges in translation, it is possible to do 5 types of work: linguistic studies, terminology studies, cultural studies, technological studies, and educational studies. Translators should be

trained in grammar, terminology, culture, and techniques. Workshops and seminars should be organized to allow them to develop their knowledge and skills, and research projects related to Arabic and Turkish translation should be encouraged and supported. In addition to these studies, cooperation and knowledge sharing between Arabic and Turkish speakers will improve translation quality. Translators need to be familiar with both Arabic and Turkish cultures. This will help them understand the source text's nuances and produce a more accurate and natural-sounding translation. Translators should also be aware of the latest developments in translation technology. This includes using computer-assisted translation (CAT) tools and other resources that can help improve the efficiency and accuracy of their work. Finally, translators should always strive to improve their skills and knowledge. This can be done by attending workshops and seminars, reading professional journals and books, and networking with other translators.

GİRİŞ

Arapça, kökeni semantik dillere dayanan dünyanın en eski ve zengin dillerinden biridir. Kur'ân'ın dili olması, İslâm medeniyetinin temelini oluşturması ve birçok bilim, edebiyat ve kültür alanında önemli eserlerin kaynağı olması nedeniyle büyük bir öneme sahiptir. Karmaşık dil yapısı, diğer dillerle karşılaştırıldığında çeviriyi zorlaştırır. Arapçanın sesleri, harfleri, kelimeleri ve cümleleri diğer dillerden farklıdır ve bunları diğer dillerin ses, harf, kelime ve cümle sistemlerine uygun bir şekilde çevirmek zordur. Dillerin, anlatım ve üsluplarının birbirinden farklı oluşu göz önünde bulundurulduğunda yeri geldiğinde lafzi/literal çevirinin değil de anlam temelli bir çevirinin ön plana alınması kaçınılmaz gözükmektedir.¹ Arapça, zengin bir kelime çeşitliliğine ve derin anlam katmanlarına sahiptir. Lafzî çeviriler, hedef dilde doğru olsa bile metnin içerdiği belâgat ve ifade zenginliğini yansıtmada eksik kalabilir. Arapçanın bu özellikleri, onu çeviri açısından oldukça zor kılabilir. Belirtilen sebepler doğrultusunda çeviri yaparken dilbilgisi, kültürel bağlam ve ifade gücü gibi unsurlara dikkat etmek önemlidir.²

Arapça metinler, hakikat, mecaz, kinâye, istiâre, teşbîh gibi mana katmanlarıyla doludur. Çeviri sürecinde yaratıcılık ve esneklik önemlidir. Belirli bir ifade veya kelimenin doğrudan çevirisinin, hedef dilin belâgat yapısı içinde aynı etkiyi yaratamayabileceği unutulmamalıdır. Bu durumda, çevirmenin hedef dilin ifade yeteneklerinden yararlanarak metni yeniden oluşturması gerekebilir. Çeviri sürecinde kelime seçimi, belâgatın doğru bir şekilde aktarılması için kritiktir. Kimi durumlarda, kelime kelime çeviri yerine metnin bütünlüğünü koruyacak bir yaklaşım benimsenmelidir. Bu da çevirmenin hedef dildeki en uygun ifadeleri bulma becerisini gerektirir. Bu çözüm önerileri, Arapça metinlerin belâgat açısından doğru bir şekilde çevrilmesine yardımcı olabilir. Çeviri uzmanları, dilin derinliklerine inerek, kültürel bağlamları anlayarak ve hedef dilin olanaklarından faydalanarak etkili çeviriler yapabilirler. Buraya kadar yapılan bilgilendirmeler ışığında öncelikle, Arapçanın yapısal zorluklarına ve kaynak dilden hedef dile aktarım yaparken belâgati etkileyen unsurlara değinerek konuya giriş yapılması önem arz eder. Arapçanın karmaşık dil yapısı, diğer dillerle karşılaştırıldığında çeviri sürecini zorlaştıran ve kaynak dilin belâgatının hedef dile aktarımını kısıtlayan önemli faktörler içerir.

1 Abdullah Hacibekiroğlu, "Arap Dilinin Yapısından Kaynaklanan Çeviri Zorlukları", *Hittit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/19 (Haziran 2020): 68.

2 Hacibekiroğlu, "Arap Dilinin Yapısından Kaynaklanan Çeviri Zorlukları", 69.

1.ARAP DİLİNİN YAPISAL ZORLUKLARI VE BELÂGATI ETKİLEYEN UNSURLAR

1.1. Ek Zenginliği

Arapça, sözcük köklerine farklı ekler eklenerek anlamı genişletilebilen esnek bir dil yapısına sahiptir. Bu ekler, zamirlerden iyelik eklerine, çoğul eklerden zaman eklerine kadar çeşitli dilbilgisel unsurları barındırır. Ancak, bu zengin yapı, çeviri yapılırken diğer dillere kıyasla bazı zorlukları beraberinde getirir. Arapça metinlerin çevirisi, sadece kelime anlamının değil, aynı zamanda dilin bu yapısal zenginliklerinin de doğru bir şekilde aktarılmasını gerektirir. Dilbilgisel açıdan, bir dilin ek çeşitliliği, o dilin ifadesinde çeşitli değişkenleri, zamanları, kişileri ve diğer dilbilgisel öğeleri kapsama yeteneğini simgeler. Bu yapı, çeviri sürecinde özenli bir yaklaşım gerektirir. Çünkü dilin bu yapısal öğeleri, metnin anlamının eksiksiz ve doğru bir biçimde aktarılmasında temel bir rol oynar. Örneklerle açıklamak gerekirse:

كِتَاب (kitâb) “kitap”

كِتَابِي (kitâbî) “kitabım”

كُتُب (kütüb) “kitaplar”

كَتَبَ (ketebe) “yazdı”

Burada görüldüğü üzere, ekler Arapça kelimelere derinlik ve ayrıntı katar. “Arapçada doğurgan sözcükler, (çok az sayıda dört harfli kökler hariç) genel olarak üç harfli köklerden oluşurlar. Bu özellik, Türkçe için söz konusu değildir. Dolayısıyla, Türkçede “Sülâsi mücerred” keza “rubai mücerred” kavramı yoktur. Türkçede kök sözcükler, çeşitli sayıda harflerden oluşur.³

Aynı zamanda Arapça, ek zenginliğiyle mana derinliği ve dilin vurgularını ifade etmeyi sağlar. Bu durum, belâgatın da çeşitli alanları üzerinde etkili olur. Çünkü bu ekler aracılığıyla kelimeler oldukça zenginleşir. Bu şekilde aynı fiil kökü, farklı eklerle kullanıldığında geniş bir anlam yelpazesi sunar. Örneğin, “كتب” (ketebe) kelimesi, “yazdı” anlamına gelir. Ancak farklı eklerle birleştiğinde anlam değişikliği şu şekilde olur:

أَكْتُبُ (ektübü) “yazıyorum, yazarım”

سَأَكْتُبُ (seektübü) “yazacağım”

3 Feridüddin Aydın, *Tercüme Bilimine Giriş ve Tercüme Teknik* (İstanbul: Ma’ruf Yayınları, 2016), 29.

Bu örneklerde, aynı kök kelime olan “كَتَبَ” (ketebe) fiili, farklı eklerle birleşerek farklı zamanları, durumları veya şahısları ifade eder. Bu da Arapçada fiil köklerinde eklerin kullanımının mananın derinliğini nasıl artırdığını gösterir. Belâgat açısından kök kelimelerde kullanılan eklerin ifade zenginliğine sağladığı katkı konusuna örnek verecek olursak: (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ)⁴ “*Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile*” cümlesinde geçen “Rahman/الرحمن ve Rahim/الرحيم lafızları r-h-m/ ر-ح-م kökünden türetilmiş olup, “yumuşaklık” ve “şefkat” anlamına gelmektedir. Bu iki isim, Allah'a izafe edildiğinde yumuşaklığın gereği olan kullara ihsanda bulunma anlamına gelmektedir. Çünkü Allah yumuşaklıkla nitelenmekten münezzehtir. Mesela İbn Manzûr, İbn Abbâs'ın (ö.68/687) bu iki isim arasındaki farkı şöyle açıkladığını bildirmektedir: الرحمن ve الرحيم lafızları “yumuşaklık” anlamını içermektedirler. Ancak biri bunu diğerinden daha mübalağalı olarak içermektedir. Rahman kelimesinde iki ziyade ek (ل ve ن) vardır. Rahim kelimesinde ise sadece (ي) harfi ek olarak gelmiştir. Belâgat açısından bakıldığında Rahman ismi daha kapsamlı bir kavram yelpazesi sunarken, Rahim kelimesinin anlamı sınırlandırılmıştır. Kelimelerdeki ziyade ekler, Arapçanın dil bilgisel zenginliğini yansıtan semantik bir derinliğe sahiptir.⁵ Eklere dayalı bu dil yapısı, dilin esnekliğini ve ifade gücünü artırırken, aynı zamanda dilin zarafetini ve sanatını da oluşturur. Bu da belâgatın çeşitli unsurlarının (anlam, vurgu, estetik gibi) Arapça metinlerde geniş bir şekilde yer bulmasına olanak tanır.

Eklerin kullanımı, edebi metinlerde veya şiirlerde ise, dilin ahenkli bir şekilde aktarılmasını sağlar. Şairler veya yazarlar, ekler aracılığıyla kelimelerin anlamını ve ifadesini zenginleştirerek benzersiz bir üslup oluştururlar. Bu durum, dilin estetik yapısını ve şiirsel zarafetini gösterir. Kur'ân-ı Kerim'e baktığımızda dilin zenginliği ve eklerin kullanımı daha pek çok ayette gözlemlenmektedir. Belâgat sanatlarının tüm inceliklerini içeren ayetler icâz özelliği ile birleşince, kısa ve etkili ifadeler mesajın yoğunluğunu ve vurgusunu artırır. Burada başka bir örnek için de Nisâ sûresine bakabiliriz:

“رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا”⁶

Bu ayette, “رُسُلًا” (rusul) “رسول” (resûl) kelimesinin çoğul halidir ve “elçiler” anlamına gelir. Ardından gelen “مُبَشِّرِينَ” (mübeşşirîn) ve “مُنذِرِينَ” (münzirîn) isimleri çoğul ekleriyle birlikte “müjdeleyenler” ve “uyaranlar” anlamlarına gelir. Elçiler müjdelere getiren (mübeşşirîn), ve de uyarıcı olarak gönderilen

4 el-Fâtiha 1/1.

5 Murat Ataman, *Fatiha Suresinin Arap Dili Açısından Tahlili* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 26-27.

6 en-Nisâ 4/65.

(münzirine) olarak nitelenirler. Bu isimlerdeki ekler nispet içerir ve kelimenin anlamını daha da netleştirmeye yardımcı olur. Buradaki ek kullanımı, Kur’ân âyetlerindeki anlam derinliğini ve ifade zenginliğini ortaya koymak adına harika bir örnektir. Aynı kök kelimeler, farklı eklerle kullanıldığında farklı anlamları ve nüansları ifade eder. Dilin bu zenginliği, Kur’ânın anlaşılmasını kolaylaştırır ve mesajını daha etkili bir şekilde iletmeye yardımcı olur. Bu özellikler, Arapçada belâgatın kapsam çerçevesini oluşturan önemli faktörlerdir. Eklerin geniş ve çeşitli kullanımı, dilin derinliklerine inerek ifade gücünü geliştirir. Arapça metinlerde belâgatın çeşitli unsurlarının (anlam, vurgu, estetik kullanım vb.) geniş bir şekilde yer bulmasına olanak tanır. Dolayısıyla Arapça çevirilerde, hem kelime-cümle bağlamında hem de belâgat konusunda kaynak dilden hedef dile aktarım yapılırken bütün eklerin kullanım alanlarının bilinmesi, cümleye kattıkları anlam derinliğinin iyi çalışılması oldukça önem arz eder.

1.2 Kelimelerin Cinsiyeti

Dünya dillerinin birçoğunda olduğu gibi Arapçada da isimler, aynen canlılar gibi cinsiyet bakımından iki gruba ayrılmıştır:

- a. Müzekker (Eri) isimler,
- b. Müennes (Dişil) isimler.⁷

Burada, cinsiyet ayrımının gerçekte bir ilişkisi yoktur. Çünkü kelime biyolojik bir varlık değildir. Bu, sadece bir varsayımdır.⁸ Bu durum, çevirmenin hassas bir şekilde çeviri yapmasını gerektirir. Bu sebeple çevirmenin sadece kelime düzeyinde değil, aynı zamanda ifadenin bağlamını ve kültürel değişimini de dikkate alması önemlidir. Arapçada kelimelerin cinsiyeti, belâgat açısından oldukça karmaşık bir konudur. belâgatın temel amacı, iletişimi etkileyici ve anlamlı kılmaktır. Ancak, çeviri sürecinde karşılaşılan zorluklardan biri, belirli kelimelerin veya ifadelerin belirli bir cinsiyetle ilişkilendirilmiş olması ve hedef dildeki cinsiyetsiz yapıya uyarlanmasının gerekliliğidir. Bu durumda, manayı etkileyen veya özgün anlamı yansıtan yeni ifadelerin veya kelimelerin seçilmesi, çeviride önemli bir çözüm olarak ortaya çıkar. Cinsiyetin önem taşımadığı durumlarda, vurgulanmasından kaçınılmalı ya da cinsiyet unsuru göz ardı edilerek ifade edilmelidir.

7 Bazı diller dilde erkeklik ve dişilik ayrımı uygulamasını tamamen devre dışı bırakmıştır. Bu dillerdeki isimler arasında canlı ve cansız isimler şeklinde bir uygulamaya gidilmiştir. Dillerdeki cinsiyet olgusu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Kadir Kınar, “Arap Dilinde Cinsiyet Olgusu ve Diğer Dillerle bir Mukâyesesi” *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19/2 (2014), 7-28.

8 Aydın, *Tercüme Bilimine Giriş ve Tercüme Teknik*, 35.

İletişimin odak noktası cinsiyet olmadığına, cinsiyetin belirtilmesi anlamı bulandırabilir. Bu nedenle, iletişimin amacına en uygun ifadelerin seçilmesi ve cinsiyet vurgusunun gerekli olup olmadığına özenle değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle şiir, edebi metinler veya duygusal içerikli metinlerde cinsiyetin ifade üzerindeki etkisi incelenirken, belâgatın korunması ve çevirinin kusursuzluğu büyük bir öneme sahiptir. Bu tür bağlamlarda, duygusal derinliğin ve ifadenin çeviri sürecinde kaybolmaması için cinsiyetle ilişkilendirilmiş duygusal tonu ve vurguyu anlamak da kritiktir.

Orijinal metindeki duygusal inceliği anlamak için cinsiyetin ne denli etkili olduğunu öncelikli olarak değerlendirmek gereklidir. Çevirilerde esas olan anlam ve belâgat kaybının önüne geçmektir.

Susan Bassnet, çevirmenin orijinal metnin anlamını yitirmesine neden olabileceğini ancak çeviri süreci sonunda nadiren orijinal metni zenginleştirdiğini veya bazı durumlarda metni anlaşılır hale getirdiğini söyler. Çeviride kayıp olarak görülen bir şeyin aslında hedef dilde başka yollarla değiştirilebileceğini veya telafi edilebileceğini belirtir.⁹ Örneğin İngilizcede “water” ve “light” için kullanılacak kelimelerin çok olması, Fransızcada ekme türleri için kullanılacak kelimelerin çokluğunun çevirmenler için sorun yaratabileceğini vurgular. Ancak bazı durumlarda durumlarda çevirileri zenginleştirebilecek olan tam tersidir.¹⁰

Bu bilgiler ışığında dişil olarak geçen مَدِينَةٌ جَمِيلَةٌ “güzel bir şehir” cümlesini Türkçeye çevirirken cinsiyeti vurgulamak değil de genel anlamı ve cümlenin dinamiğini korumak amacıyla oradaki coşkuya temas etmek gerekir. Anlam bütünlüğü dikkate alınarak “harika bir şehir” veya “muhteşem bir şehir” gibi cinsiyeti ifade etmeden teşbih sanatı ile duygusal zarafeti, coşkuyu vurgularsak şehir, sadece güzel bir yer olarak değil, aynı zamanda hayranlık uyandıran ve etkileyici bir yer olarak da tasvir edilmiş olur. Bu da şehrin güzelliğini ön plana çıkarır ve okuyucuyu etkiler. Çeviri sürecinde, cinsiyetin doğrudan ifade edilmediği metinlerde, cinsiyet duyarlılığını korumak ve belâgati muhafaza etmek için esneklik gösterilir. Orijinal metindeki duygusal yoğunluğu, vurguyu ve duyguyu yakalamak, çeviri sürecindeki en önemli hedeflerden biridir. Belâgati korurken, cinsiyetin yanı sıra orijinal metnin genel anlamını ve duygusal dili hedef dile uygun bir şekilde yansıtmak gerekir.

Çevirmenin ana odak noktası, dilin inceliklerini ve ifadenin yoğunluğunu

9 Susan Bassnet, *Translation Studies* (London: Routledge, 2002), 96.

10 Arzu Özyön “Çeviride Eşdeğerlik Kavramının Yeniden Tanımlanması ve Eşdeğerlik Kavramı ile İlgili Sorunlar” *Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Dergisi* 1/2 (Nisan 2014), 35.

koruyarak, okuyucuya orijinal metnin aktarılması olmalıdır. Bu bağlamda, dilin inceliklerine ve duygusal ifadelerine dikkat etmek, çeviri sürecinde önemli bir diğer faktördür. Arapça cümle yapısının hakim kurallarına göre bir fiil cümlesinde fiil ile fail arasında erkeklik ve dişilik arasında bir uyum olması gerekir. Bu da sözlük anlamının işlevsel anlam karşısında belirleyiciliğini gösteren sorulardan biridir.¹¹

Her çeviride sözlüksel anlama bağlı kalarak hedef dildeki manaya isabet eden kelimeyi kullanmak esastır. Müzekker-müennes (eril- dişil) ayırımı, Arapçada çok önemli bir konudur. Bildiği dillerden biri Arapça olan çevirmenin Arapçadan Türkçeye sağlıklı bir tercüme gerçekleştirebilmesi için bu konuda kapsamlı bilgilere sahip olması gerekir.¹²

1.3. Okuma Zorluğunun Belâgata Etkisi

Arap dilinde okuma zorluklarını aşmanın en basit ve kısa yolu hareke adı verilen simgelerin kullanılması gibi görünse de aslında pratikte durum böyle değildir. Her kelimeye sesli harfleri yerleştirmek yazar için zor olabileceği gibi, okur için de okurken harf ile sesli harfi eşleştirmek zor olabilir. Çünkü her kelimedede sesli harf kullanmak hem yazar hem de okuyucu açısından zorluk teşkil etmektedir.¹³

Arapça çevirilerde metinleri anlamak ve doğru bir şekilde Türkçeye aktarmak için okuma zorluğunun mutlaka aşılması gereklidir. Arapça okuma zorluğu veya harekesiz metinlerle başa çıkma konusu çeviri ve belâgati derinden etkileme riski taşır. Bu durumun etkilerini şu şekilde açıklayabiliriz: Anlam eksik aktarılır ve metnin anlam bütünlüğü bozulabilir. Cümlenin yapısı ve kelimeler arası ilişkilerin anlaşılabilmesi sonucu çeviri zorlaşır. Duygusal ve estetik unsurlar kaybolabilir. Teşbih ve metaforların yanlış anlaşılabilme ihtimali ortaya çıkar ve bu durum belâgatin kaybolması gibi risklerle çevirmeni karşı karşıya bırakır. Arapça metinlerin anlamını keşfetmek için, pratik yapmak, dikkatle incelemek ve doğru kaynaklardan faydalanmak gerekir. Arapça okuma zorluğunu aşmak zaman ve çaba gerektiren bir süreçtir. Sabırlı olmak, düzenli çalışmak ve öğrenme sürecinde kendinize zaman tanımak önemlidir. Unutmamak gerekir ki herkesin kendi hızında öğrendiği ve pratik yaptıkça ilerleme kaydettiği bir dil öğrenme süreci vardır.

Arapça, Türkçeden farklı olarak sağdan sola bir yazı sistemi, dil ailesi, lehçe

11 Bünyamin Aydın, *Arap Dilinde Lafız-Mana İlişkisi-İşlevsel Anlam-Cümle Anlamı İlişkisi Üzerine Bir İnceleme* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 296.

12 Aydın, *Tercüme Bilimine Giriş ve Tercüme Teknik*, 37.

13 Hacıbekiroğlu, *Arap Dilinin Yapısından Kaynaklanan Çeviri Zorlukları*, 69.

çeşitliliği ve sesli harf kullanımını olmaması gibi özelliklere sahiptir. Arapça, birçok ülkede konuşulan ve farklı lehçeleri olan bir dildir. Arap ülkeleri arasında kullanılan Arapçada bazı küçük farklılıklar vardır. Bu yüzden, çevirmenin konuşulan lehçeleri biliyor olması, bu çeşitliliği anlamasına ve iletişimdeki kültürel nüansları doğru bir şekilde yakalamasına yardımcı olabilir. Çevirmenlerin farklı lehçeleri bilmeleri, iletişimde doğru anlamın aktarılmasına ciddi anlamda katkı sağlar. Bu da daha etkili ve doğru tercüme yapmalarını mümkün kılar.

Arapça okuma çalışması yaparken öncelikle hareketli metinlerle süreci başlatmak, dile aşına olduktan sonra harekesiz metinlerle süreci devam ettirmek gerekir. Sesli okumalar yapmak ve dinlemek de okuma zorluğunu aşmada süreci hızlandıracaktır. Metnin tüm gramer açıklamalarına detaylı bir şekilde girmek yerine her metin okumasında belli bir noktaya dikkat çekmek daha sağlıklı bir yol olacaktır. Metnin düzeyine paralel olarak her düzeyde dil bilimsel açıklamalara yer verilmesi faydalı olacaktır. Metni okurken dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de okuma parçalarının gramer yönünün vurgulanmasıdır.¹⁴

Çözümlemeyen kelimeyi tercüme etmeden önce mana derinliğini kavramak açısından kaynaklara mutlaka başvurulmalı, kelimenin cümledeki konumu ve yapısı dikkate alınarak çeviri yapılmalıdır. Kelimenin belâgat sanatının hangi unsuruna hitap ettiğini kavrayabilmek adına içsel anlamını da gözden kaçırmamak gerekir. Öyle ki belâgat sanatları bazen tek kelimeyle bile kendini görünür kılıp eşsiz bir mana derinliği sunar. Arapça okuma zorluğu yaşayan çevirmenin belâgat sanatlarına da vakıf olması çevirinin kalitesini artırır. Arapçanın belâgatı teşbihler, kinayeler, mübalağalar gibi dil sanatlarıyla doludur. Bu sanatları anlamak ve doğru bir şekilde kullanmak için bu konuda çalışmak önemlidir. Zengin bir kelime dağarcığı ve ifade yelpazesi, belâgat becerisini geliştirmede kritik öneme sahiptir. Farklı kaynaklardan kelime öğrenmek, öğrendiği kelimelerin diğer lehçelerdeki kullanımlarına da dikkat etmek gerekir. İfadeleri anlayarak doğru bağlamda kullanmayı alışkanlık haline getirmek de faydalı olacaktır. Arapça edebi metinler, şiirler, hikayeler veya klasik eserler üzerinde çalışmak, dilin belâgatını anlama ve kullanma konusunda etkin katkı sağlar.

1.4. Arapça ve Türkçede Şahıs Zamirleri Farklılıkları ve Belâgata Etkisi

Türkçede, karşılıklı hitaplarda cinsiyet ayrımı olmaksızın “biz, siz, sen, o” gibi zamirler kullanılırken, Arapçada bu zamirler çeşitlilik gösterir ve cinsiyete göre farklı formlarda kullanılır. Bu durum, Arapçanın iletişimdeki ince nüanslarını,

14 Halil İbrahim Kaçar “Arapça Öğretiminde İdeal Bir Okuma-Anlama Becerisi Üzerine” *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/43 (Mart 2012), 17; Mehmet Nuri Gömlüksiz “Yabancı Dil Öğretiminde Kullanılan Yöntemler ve Yöntem Sorunu” *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/5 (Haziran 2000), 25.

duygusal derinliğini ve iletişimin tonunu belirleme yeteneğini vurgular. Çünkü bu dildeki zamirler, cinsiyet bağlamında farklılık göstererek iletişimin içeriğini ve yoğunluğunu önemli ölçüde etkiler. Örneğin, Arapçada üçüncü şahıs ve muhatap zamirleri gaib-هو gaibe هي , muhatap أنت -muhataba أنت gibi çeşitli formlarda kullanılır. Arapçada şahıs zamirleri, sadece “biz, siz, sen, o” gibi basit bir yapıyla sınırlı kalmaz; aynı zamanda bu zamirlerin çeşitli derecelerde ve farklı cinsiyet ve sayı formları bulunur.

Bu durum, Arapçada iletişimi derinleştiren ve tonunu belirleyen birçok farklı yapıyı içerir. Şahıs zamirleri hem cinsiyete hem de hitap edilen kişi sayısına göre değişkenlik gösterir, böylece iletişime duygusal bir derinlik ve detay kazandırır. Bu çeşitlilik, Arapçanın dilbilgisel zenginliğinin ve ifade gücünün altını çizer. Arapçadaki şahıs zamirlerinin genellikle cinsiyete, sayıya ve hitap şekline göre değişebilirliğine örnek olarak, “ben” anlamına gelen “أنا” (ene), herhangi bir cinsiyet veya sayı ayrımı yapmaksızın kullanılabilirken, “siz” anlamındaki “أنتم” (entüm), erkekler için kullanılan çoğul bir zamirdir. “Siz” anlamındaki diğer bir zamir olan “أنتن” (entünne), ise kadınlar için kullanılan çoğul bir zamirdir. Bu zamirler, cinsiyet ve sayıya göre farklılık göstererek iletişimdeki incelikleri ve hitap biçimlerini belirlemede önemli bir rol oynar. Arapçadaki şahıs zamirleri, iletişimdeki sosyal statü veya hiyerarşi açısından da önemlidir.

Birçok yerde bu zamirler kullanılarak etkileşimde belirli bir saygı veya mesafe ifade edilmek istenir. Türkçede böyle bir vurgu olmadığı için, bu detay ve saygı ifadesi çeviriye doğru bir şekilde yansıtılmalı göz ardı edilmemelidir. Bu vurguların önemi göz ardı edilirse çeviri eksik kalmış olur. Bu ifadelerin eksikliği veya farklılığı, çeviride iletişimin duygusal tarafını etkileyen unsurlardır. Arapça gibi yapısal zenginliği olan dillerde kullanılan duygusal vurguların, çevrilen metinde yer bulamaması veya farklı algılanması, iletişimin belâgat boyutunu zayıflatır veya dildeki derinliği azaltır. Bu da asıl ifadenin zarafetini ve etkisini kaybetmesine neden olur. Buradaki yapısal zenginlik iletişimin doğruluğunu korumak için önemlidir ve dolayısıyla da metin bağlamında Arapça çeviriye de doğal olarak etkiler. Şahıs zamirleri cinsiyet, sayı ve diğer değişkenlerle ilişkilidir.

Çeviride, bağlamı anlamak ve hedef dile uyarlamak önemlidir. Örneğin, “o” zamiri bir erkek için mi yoksa dişi bir nesne için mi kullanıldı, bu belirginleştirilmelidir. Çeviri yapılacak metinde cinsiyet belirtmenin gerektiği durumlarda ise ek kelimeler ilave edilerek bu durum çözümlenir. Mesela “O kadın” ya da “O adam” veya yaş guruplarına göre “O erkek çocuk” “o kız çocuk” şeklinde ilave kelimelerle belâgat desteklenir, tabi burada yine çevirmenin kabiliyeti de ayrıca önemlidir. Arap kültürü ve dilindeki ifadeler genellikle kültürel bağlama göre anlam kazanır. Çeviride, bu kültürel öğeleri anlamak, hedef dildeki okuyucuların

da bu bağlamı anlamalarını sağlamak için önemlidir.

1.5. Harfi Tarif “ال” Takısı Kullanımı

Arapçada isimlere mahsus (elif-lâm)'dan ibaret bir ön ek vardır. Buna “harf-i tarif” denir. İsmın başına gelir. Sözcüğe, tasavvurda belirlilik kazandırır. القلم gibi. Türkçede böyle bir ek yoktur. Hatta bunun tam tersine belirsiz hâle getirmek için ismin başına (bir) kelimesi eklenir: “bir kalem” gibi. Bu, herhangi bir kalem demektir ve belirsizdir (yani nekredir). İsmi belirli hâle getirmek için onu, ismin hâllerinden birinde kullanmak gerekir: “bana kalemi ver” cümlesinde olduğu gibi. Bu örnekte kalem, ismin (i) hâlinde kullanılmıştır ve belirlidir (marifedir).¹⁵

Çeviri esnasında, asıl metnin derin anlamını ve temel niyetini yakalamak büyük bir hassasiyet gerektirir. Orijinal metnin taşıdığı derinlik, içerdiği duygu ve düşünceler, çevirinin özünü belirler. Çünkü sadece kelime seçimi değil, metnin ruhu ve taşıdığı duygusal yoğunluk, doğru bir çevirinin olmazsa olmazıdır. Bu, çevirinin gerçekten etkili olabilmesi ve iletişimdeki inceliği koruması açısından hayati önem taşır. Bu sebeple, eğer belirli bir isim özellikle ön plana çıkarılmak isteniyorsa, Arapçada mevcut olan “Marife” takısının Türkçedeki yapısal denkliği özenle ifade edilmelidir. Marife, bir ismin belirli bir bağlamda özellikle tanımlı veya vurgulu bir biçimde kullanılmasına olanak sağlar.

1.6. İ'rab Kullanımı

Arap gramerinde, kelimelerin sonlarında bir âmil sebebiyle gerçekleşen değişikliklere i'rab denmektedir.¹⁶ İ'rab, cümlenin öğelerinin belirli durumlarını ayırt etmek için kullanılan dilbilgisi kurallarını ifade eder. Arapçada kelimenin son harfinin sesi oldukça önemlidir. Bu sesin yanlış çıkarılması çoğu kez cümlenin yanlış anlaşılmasına neden olur.¹⁷

İ'rab kuralları, kelime yapıları ve cümlenin düzeni üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu kurallar, çeviri sürecinde büyük bir öneme sahiptir çünkü cümlenin yapısı ve anlamı üzerinde doğrudan etkileri bulunmaktadır. Dolayısıyla, hedef dile aktarılırken, i'rab kurallarına özenle uyulması gerekmektedir. Çünkü i'rab, metnin anlamını derinleştiren ve ifadeyi biçimlendiren temel yapı taşlarından biridir. Çevirmenlerin bu kuralları doğru şekilde anlaması ve uygulaması, metnin orijinal anlamını ve derinliğini korumak için büyük önem taşır. Örneğin:

¹⁵ Aydın, *Tercüme Bilimine Giriş ve Tercüme Teknik*, 89.

¹⁶ Tahsin Yurtaş, *Arap Dilinde İ'rab-Anlam İlişkisi* (Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 5.

¹⁷ Aydın, *Tercüme Bilimine Giriş ve Tercüme Teknik*, 73.

الطالبُ قرأ الكتابَ (et-talibu gara el-kitaba) “Öğrenci kitabı okudu.” Bu cümlemin sonundaki “الكتاب” kelimesi cümlemin nesnesini göstererek “kitabı” anlamına geliyor. Dolayısıyla anlamsal değişimini yakalamak ve çevirilere yansıtma i’rab bilgisiyse doğrudan alakalıdır. Harekesiz metinlerde i’rabı anlamak genellikle zor olabilir çünkü Arapça metinlerde kelimelerin ve cümlemin yapısı, hareke işaretleri olmadan tam olarak belirtilmez. Fakat metindeki unsurlar ve kelime düzeni, çevirmene yol gösterici ipuçları sunar. Bu tip metinlerde, kelime kökleri, kullanılan yapılar ve cümlemin bütünü, deneyimli bir çevirmen için önemli birer rehberdir. İfade edilen fikir, kelimelerin birbiriyle olan ilişkisi, cümlemin akışı ve genel bağlam, i’rabın anlaşılmasında önemli rol oynar.

Çevirmenin dilbilgisi düzeyi ve metin analizi, i’rabı doğru bir şekilde anlamasını sağlar. Tüm bu faktörler göz önüne alındığında, çeviri sürecinde bağlamın, kelime sıralamasının, dil bilgisi öğelerinin sağlam bir anlayışın ve deneyimin önemi büyüktür. Bu unsurlar, çevirinin asıl anlamını ve derinliğini korumak için hayati önem taşır. Doğru bir çeviri için, metnin genel bağlamı, kelimelerin dizilişi, dilbilgisel yapısı ve çevirmenin tecrübesi bir araya gelerek, metnin asıl ifade ettiği anlamın doğru bir şekilde hedef dile aktarılmasını sağlar. İ’rabın belâgat üzerindeki etkilerini daha iyi anlamak ve analiz etmek için şu şekilde kısa birkaç başlık altında örneklendirme yapılabilir.

1.6.1. Akıcılık ve Ritim

Arapça: أكملت دراستي وأحضرتُ لك هديةً

Çeviri: (Okulumu tamamladım ve sana bir hediye getirdim.)

Burada هديةً kelimesindeki i’rab yapısı, cümlemin sonundaki ritmi artırarak ifadeye akıcılık katar.

1.6.2. Anlam Vurgusu

Arapça: عليه السلام

Çeviri: (Ona selam olsun.)

عليه السلام (ona selam olsun) ifadesindeki “عليه” kelimesi, i’rab yapısıyla vurgulanarak cümleye özel bir anlam katar.

1.6.3. Dilin Estetiği

Arapça: ”18 وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً“

18 er-Rûm 30/ 60.

Çeviri: (Ve onun ayetlerinden biri şudur ki: birbirinizin arasında sevgi ve şefkat bulasınız diye benzerlerinizden size eşler yaratmasıdır.)

Kur'ân-ı Kerim'den alınan bu örnekteki i'rab yapısı, estetik ve ritmik bir dil kullanarak anlamı güçlendirir.

1.7. Şeddenin (ـ) Belâgata Etkisi Konusu

Belâgat açısından, şeddenin vurgu, vurgulanma veya sesin çift okunması gibi özellikleri ifade etmede kritik bir rolü olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle Arapçada, şeddeli harflerin doğru vurgusu veya çift okunması, bir kelimenin veya cümlenin anlamını önemli ölçüde değiştirebilir. Örneğin, Arapçada “كتاب” (kitap) kelimesi, “كُتَابٌ” (yazıcı) şeddeli olarak geldiğinde şeddeli harfle birlikte çift okunur ve anlamı “yazıcı” olarak değişir. Bu durumda, şeddeli harfin olmaması veya vurgusunun kaybolması, kelimenin anlamını değiştirir.

Şedde sesli bir anlamlandırma aracı olarak kullanılır, bazen idgam yapılır, bazen idgam terk edilir; bazen ayetler siyâka uygun olarak, gramer kurallarının dışında olduğu düşünülen kelimelerle getirilmiştir.¹⁹ Çeviride, bu tür vurguları veya çift okumaları doğrudan ifade etmek zordur. Özellikle Türkçe gibi bir dilde, şedde benzeri bir vurgu veya çift okuma işareti olmadığı için, bu özellikleri tam olarak ifade etmek anlamsal olarak da güçlük teşkil eder.

Çevirmenler, bu tür durumlarda anlamı kaybetmeden veya bozmadan kelimenin veya ifadenin anlamını doğru bir şekilde ifade etmeye çalışsa da belâgat sanatlarını tam olarak aktarmakta, aynı vurguyu veya etkiyi yakalamakta zorluk çekerler. Çünkü şeddenin dildeki ağırlığının manaya da yansıdığını görülmektedir. Şeddenin kastedilen manaya dalaletine örnek olarak (يَوْمَ يُدْعُونَ) *“Cehennem ateşine itilip atılacakları gün”* ayeti verilebilir. Bir yere atılan kişinin istemsizce çıkardığı sesi (ع) çağrıştıran يَوْمَ يُدْعُونَ ve دَعَا lafızlarındaki şedde, yapılan işin kabalığına ve zorbalığına delâlet etmektedir.²¹ Bu nedenle, çevirmenler metnin anlamını korumaya çalışırken bazı dilbilgisel veya belâgat unsurlarının eksik kalabileceğini kabul etmek zorunda kalabilirler. Böyle durumlarda, açıklama veya dipnot ekleyerek, eşdeğer ifade bularak, metnin bağlamına dayalı çalışarak ya da dilin esnekliğini kullanarak bu sorun aşılabılır. Sonuçta çeviriler de önemli olan kaynak dilin mesajlarını anlam boyutunu koruyarak hedef dile aktarımını yapmaktır. Çevirmenler, belirli

19 Bilal Aydın, *Arap Dilinde Seslerin Mânâya Delâleti -Kur'ân-ı Kerim'deki Cennet ve Cehennem Lafızları Örneği* (Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 82.

20 et-Tür 52/12.

21 Aydın, *Arap Dilinde Seslerin Mânâya Delâleti -Kur'ân-ı Kerim'deki Cennet ve Cehennem Lafızları Örneği*, 82.

belâgat unsurlarını eksik bırakmadan, metnin anlamını doğru bir şekilde ifade etmeye odaklanmalıdırlar.

1.8. İsmi Mevsullerin Belâgata Etkisi

Geniş kelime dağarcığıyla oldukça zengin bir dil olan Arapçanın unsurlardan biri, ifadeyi renklendiren ve etkileyici kılan yapısal öğelerdir. Mevsul (موصول) kelimesi, vasale (وصل) filinden türemiştir. Bağlanan, bağlama edatı anlamındadır. Türkçedeki ilgi zamiri olan “ki” nin karşılığıdır.²² Arapçadaki mevsul isimler, ifadenin derinliğini artırırken, anlatımın etkisini güçlendirir. Bu unsurlar, genellikle kelime yapılarını birleştirerek yeni anlamlar oluşturur ve ifadeyi daha canlı ve çarpıcı kılar. Araştırmacılar için, bu kelimeler dilin inceliklerini anlamak ve ifade edilen anlamı daha zengin kılmak adına önemli ipuçları sunar. Çünkü mevsul isimler, dilin estetiğini ve ifade gücünü genişleterek, iletişime etkileyici bir boyut kazandırmaktadır.

İsmi mevsuller, Arapça dil yapısının temel unsurlarındandır ve bir ismi tanımlamak için aynı zamanda önemli bir sıfattır. Bu yapı, bir ismin niteliğini belirleyen kelimelerden oluşur ve bu kelimeler de ismin özelliklerini açıklamaktadır. İsmi mevsuller kullanılarak yapılan ifadeler, bir ismin durumu, özelliği veya niteliği hakkında kesin bilgiler sunmaktadır. Çevirmenler için, ismi mevsuller Arapça dilinin inceliklerini anlamak ve ifadeyi zenginleştirmek adına önemli ipuçları vermektedir. Bu yapılar, dilin anlam boyutunu ve ifadesini güçlendirirken, iletişimi daha belirgin ve etkili kılmaktadır. Mesela, “الرجل الذي يقرأ الكتاب” cümlesinde, “الذي” ismi mevsülü, “الرجل” ismini “يقرأ الكتاب” cümlesi ile bağlar ve onun kitap okuyan bir adam olduğunu gösterir. Bu şekilde, ismi mevsuller, anlatıma açıklık, belirginlik ve güzellik katar. Ayrıca, ismi mevsuller, cümleleri birbirine bağlamak ve metnin akıcılığını sağlamak için de kullanılır. Örneğin, “هذا البيت الذي بناه أبي جميلا واسعا” (Bu, babamın güzel ve geniş olarak inşa ettiği ev) cümlesinde, “الذي” ismi mevsülü, “هذا البيت” ismini “بناه أبي” cümlesi ile bağlar.

Böylece, iki cümle arasında bir ilişki kurulur ve tek bir cümle haline gelir. Bu da anlatımı kısa, özlü ve etkili yapar. Dolayısıyla, ismi mevsuller, Arapçada belâgatın önemli bir unsuru olarak kabul edilir. İsmi mevsuller, Arapçada belâgatın üç dalından biri olan beyân (بيان) dalıyla yakından ilgilidir. Beyân, sözü güzel ve etkileyici bir şekilde ifade etme sanatıdır. İsmi mevsuller, beyânda kullanılan birçok sanattan biridir. Arapçada belâgatın diğer iki dalı ola bedî‘ (بدعي) ve meânî (معاني) dallarıyla da ilişkilidirler. Bedî‘, sözü süsleyen ve güzelleştiren sanatlardır. Meânî, sözün uygunluk, açıklık, kuvvet ve zarafet

22 Ayşe Alhamss, *Arap Dili ve Edebiyatında Mevsuller* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 6.

gibi özellikleridir. Mesela, te'kîd (تأكيد), (takyîd (تقييد), tevsî (توسيع), tebdîl (تبديل), teşrîh (تشریح), teşbîh (تشبيه), tezyîn (تزيين), tebşîr (تبشير), tehdît (تهديد) gibi sanatlar, ismi mevsullerle gerçekleştirilebilir. İsmi mevsûl sadece bir bağlaç değil aynı zamanda temel cümle ögesi de olabilmektedir.²³ İsmi mevsuller cümlelerde mübtedâ, Kâne'nin ismi olan, Fâil, Haber, Mef'ul, Câr-mecrur gibi konumlarda bulunurlar ve belâgata derin katkı sunarlar. Meallerde İsmi-Mevsullerin çeviri problemi, bir bütün olarak hem dilbilim hem de tefsir ve Kur'ân ilimlerini doğrudan ilgilendiren bir konudur."²⁴ Söz konusu durum genel anlamda tüm metin çevirileri için de geçerlidir.

1.9. Harf-i Cerlerin Belâgata Etkisi

Bazı harfler amel edişine (görevlerine) göre "harf-i cer" olarak isimlendirilir ve isimleri cer ederler. Harf-i cerlerin birbirinin yerine kullanılması klasik Arapça sözdiziminde özellikle Kur'ân-ı Kerîm'de görülen bir dil olgusudur. Bu da mecâz kapsamına giren bir husustur. Örneğin:(مِنْ) harfinin (أَطْعَمَهُمْ مِنْ) "Onları açlıktan doyurdu."²⁵ ayetinde (عَنْ) anlamına gelmektedir. Genel anlamda harf-i cerler, isimleri mecrur yapan ve onlara değişik anlamlar katan cümleyi tamamlayan harflerdir. Belâgatte, sözü kısaltmak ve özetlemek, sözü süslemek ve zenginleştirmek, sözü vurgulamak ve güçlendirmek için kullanılır.

Gramercilere göre harfin manaya delaleti hakkında iki görüş vardır. Bir görüşe göre harf, başkasının manasına işaret ederken, diğer görüşe göre kendi manasına işaret eder. Her harfin kendine ait bir anlamı olduğu gibi, başka bir harfle birleştiğinde ortaya çıkan farklı anlamları da vardır.²⁶ Basra ekolü her harf-i cerin bir anlamı olduğunu, diğer kullanımların ise tevîl edilmesi gerektiğini/mecaz olduğunu söyler. Kûfeliler ise bir harfin birkaç hakiki anlamı olduğunu söyler. Her ne kadar Basralıların görüşü mantıklı olsa da Kûfelilerin görüşü genel kabul görmüştür.²⁷ Harf-i cerler, Arapça dilinin yapı taşlarından biri olarak cümlelere derinlemesine anlam katan unsurlardır. Bu harfler, bir cümlelerin anlamının kaybolmaması veya belâgatin olumsuz etkilenmemesi için dikkatle ele alınmalıdır. Anlamın ve ifadenin zenginleşmesi için izlenmesi gereken adımlar bulunmaktadır. Öncelikle, harf-i cerlerin işlevleri ve kullanım alanları iyi anlaşılmalıdır. Örneğin, "ـ" harfi, bir eylemin gerçekleştiği yerin

23 Cemal Işık, "Bazı Mealler Çerçevesinde İsmi-Mevsullerin Tercüme Problemi" *Ekev Akademi Dergisi* 20/66 (Bahar 2016), 8.

24 Işık, *Bazı Mealler Çerçevesinde İsmi-Mevsullerin Tercüme Problemi*, 18.

25 el-Kureş 106/ 4.

26 Khayat, *Arapça Harf-i Cerlerin Anlam Özellikleri ve Türkçe Karşılıkları*, 12.

27 Eyüp Akışit, *Harfi Cerler ve Kullanım Özellikleri* (Bursa: Emin Yayınları, 2016), 154.

ifade edildiği yerlerde kullanıldığında konumu belirtirken” في” harf-i ceri mekân ve zaman zarflarında kullanılır. Bu harflerin kullanımı, cümlelerin anlamını ve belâgatını güçlendirir. Bu durumda, “في” harfi, bir eylemin gerçekleştiği zamanı gösterirken, “على” ifadesi, bir eylemin bir konu üzerindeki etkisini belirtir.²⁸

Harf-i cerlerin cümledeki konumuna göre anlam katkılarının değişebilirliği göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmacılar için, harf-i cerlerin bu farklı kullanımları, Arapça dilinin derinliklerine inmek ve cümleleri daha etkili bir şekilde oluşturmak için önemli ipuçları sunar. Bu yapılar, dilin ifade gücünü artırırken iletişimi daha kesin, anlamlı ve zengin kılar. Türkçedeki karşılıklarını seçerken, Arapçadaki anlamı korumaya ve yansıtmaya çalışılmalıdır. Türkçeye çevirilerinde, harf-i cerin ismi hafzetmesi, anlam katması veya tekit etmesi gibi durumlara dikkat edilmelidir.

Bu durumlarda, harf-i cerin etkisini göstermek için Türkçede gerekirse eklemeler, çıkarmalar, dipnot ile açıklamalar veya değişiklikler yapılmalıdır. Çevirilerde harf-i cerin bağlı olduğu fiil, şibih fiil veya mana fiilin anlamı da göz önünde bulundurulmalıdır. Bazı fiiller, harf-i cerlerle birlikte farklı anlamlar kazanabilirler. Bu anlamları, sözlüklerden veya Arapça metinlerden yararlanarak tespit etmelidirler. Bu adımları izleyen Arap dili çevirmeni, harf-i cerlerin anlam kaybetmesine engel olmalı ve Arapça metinlerin belâgatini Türkçeye aktarmaya çalışmalıdır.

1.10. Arapça Çevirilerde Çift Anlamlılık Konusu

Zengin ve esnek bir dil olan Arapça, belâgatın gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Ancak Arapça çevirilerde çift anlamlılık, belâgatın zarar görmesine neden olabilir. Arapça, sözcüklerinin çok anlamlı olması, kök sistemi ve türetme yöntemleri sayesinde birçok sözcüğü tek harfle ifade edebilen bir dildir. Bu da Arapça sözcüklerin çok anlamlı olmasına ve bağlama göre farklı anlamlar kazanmasına yol açar. Çift anlamlılık, bir sözcüğün, cümlenin veya metnin birden fazla anlama gelmesi durumudur.

Çevirmen, Arapça sözcüğün hangi anlamda kullanıldığını doğru tespit etmeli ve hedef dilde uygun bir karşılık bulmalıdır. Aksi takdirde çeviri, çift anlamlı olabilir. Arapça metinlerin belirsiz veya eksik olmasına yol açar. Arapça metinler, özellikle eski veya edebi olanlar, belirsiz veya eksik ifadeler içerebilir. Bu da çevirmenin metni tam olarak anlamasını ve yorumlamasını güçleştirir.

Çevirmen, metnin bağlamını, amacını ve hedef kitesini dikkate alarak metni tamamlamalı ve açıklamalıdır. Arapça çevirilerde çift anlamlılığın belâgate

28 Khayat, *Arapça Harf-i Cerlerin Anlam Özellikleri ve Türkçe Karşılıkları*, 12.

olumsuz etkileri vardır. Bu durum çevirinin güzelliğini ve akıcılığını kaybetmesine orijinal metnin dilsel özelliklerinin tam olarak yansıtılmamasına neden olur. Çeviri, anlaşılabilir, sıkıcı veya tutarsız kalır. Bu da çevirinin belâgatini zedeler. Çift anlamlılık, çevirideki orijinal metnin manasını ve mesajını bozmasına ya da değiştirmesine neden olur. Çeviri, yanlış, eksik veya çarpıtılmış bir anlam taşıyabilme riski ile karşı karşıya kalır. Çift anlamlılık, çevirinin hedef kitlesini orijinal metnin istediği şekilde etkilememesine veya yanlış etkilemesine sebep olur. Çeviri, hedef kitlenin ilgisini, beğenisini veya ikna olmasını sağlayamaz. Bu da çevirinin belagatını aynı şekilde ciddi anlamda azaltır.

Arapça çevirilerde çift anlamlılığı önlemek için kullanılabilecek yöntemler vardır. Çevirmen, Arapça sözcüklerin çok anlamlı olduğunu dikkate almalı ve bağlama göre doğru karşılığı bulmalıdır. Çevirmen, sözcüğün kökünü, türetme yöntemini, cümle içindeki yerini ve metnin türünü göz önünde bulundurmalıdır. Arapça metinleri anlamadan yorumlamamalıdır. Çevirmen, metnin belirsiz veya eksik ifadelerini netleştirmeli ve açıklamalıdır. Çift anlamlı kelimelerin çevirisinde tam bir eşdeğer bulmak her zaman mümkün olmayabilir. Dilin ve bağlamın inceliklerine dikkatlice göz atarak, iletişimde doğru anlamın en yakın karşılığını bulmaya çalışmalıdır.

“Yalancı eşdeğerlikler konusuna” çeviride eşdeğerliği etkileyen “dilsel tuzaklardır” olarak yaklaşan Mustafa Çakır’ın bu konuda verdiği örnekler oldukça açıklayıcıdır. Çakır İngilizcede kullanılan sözdizimlerinde “hot” kelimesinin Türkçedeki aynı sözdizimlerinde farklı kelimelerle karşılık bulunduğunu vurgular. Örneğin, İngilizcedeki “hot coffee” ifadesi Türkçeye “sıcak kahve” olarak çevrilirken, “a hot discussion” ve “hot music” ifadeleri sırasıyla “hararetle tartışma” ve “coşkulu müzik” olarak çevrilmelidir.²⁹ Bu durumda bir kelimenin farklı bağlamlarda farklı anlamlarla kullanılabileceğine dikkat çeker. Yani tek bir “hot” kelimesi içinde kullanıldığı bağlama göre sıcak, hararetle ve coşkulu olarak Türkçeye çevrilebilmektedir. Bu tür çok anlamlı kelimeler dışında Türkçedeki yüz örneğinde (çehre, yüzmek, sayı sıfatı anlamları) olduğu gibi eşsesli kelimeler de bir dizi çeviri sorunundan biridir³⁰ Bu durum, çevirinin sadece bir dilden diğerine mekanik bir şekilde sözcükleri aktarmaktan çok daha fazlası olduğunu gösterir.

Bir dilin derinliklerine inmek, kültürel ve dilbilimsel bağlamları anlamak, çevirmenin anahtar becerilerindedir. Ancak bazen, tam bir eşdeğer bulmak mümkün olmayabilir ve burada da çevirmenin yaratıcılığı devreye girer.

29 Mustafa Çakır, “Çeviride Eşdeğerlik İlişkileri”. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* Cilt 6/1 (1996), 93-107.

30 Özyön, *Çeviride Eşdeğerlik Kavramının Yeniden Tanımlanması*, 29-39.

Çift anlamlı kelimeler, çevirmenin dilin zenginliğinden yararlanarak farklı bağlamlardaki çevirileri ustaca dengeleyebildiği noktada, iletişimi en etkili şekilde aktarmakta belâgatın gücünü gösterir. Bu da çeviride fark yaratan bir unsurdur.

2. KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK VE ÇEVİRİ: BELÂGATIN ARAPÇA METİNLERDEKİ ETKİSİ

Belâgat disiplinleri, söz ile anlam arasındaki ilişkiyi inceler. Anlamın oluşumu veya kavranışı, insan psikolojisine bağlı olarak dilin sınırlarını aşabilir. Fakat anlam veya anlamları kelimelerle ifade etme biçimi dilden dile farklılık gösterir. Bu nedenle, belâgat kurgusu itibarıyla dil sınırlarını aşsa da, söz ile olan bağlantısı bağlamında belirli bir dile özgü yönleri de barındırır.³¹ Günümüz küreselleşmiş dünyasında, dil ve kültürler arasındaki etkileşim çeviri süreçlerini derinden etkilemektedir. Çeviri, bir dilde ifade edilen metni başka bir dile aktarma sürecidir ve bu süreç sadece dil bilgisi açısından değil, aynı zamanda kültürel bağlamı da dikkate alarak gerçekleştirilmelidir. Özellikle Arapça gibi zengin kültürel bir geçmişi olan dillerde, çevirinin belâgat üzerindeki etkisi oldukça belirgindir. Arapça metinler, derin kültürel referanslar, atasözleri, deyimler ve semboller içerir. Bu ifadeler, Arap kültürünün özgünlüğünü yansıtır ve Arapça metinlerin anlaşılmasında önemli bir rol oynar. Ancak, bu kültürel öğeleri başka bir dile aktarmak, çevirmenler için büyük bir zorluk olabilir.

Bir Arap atasözü veya deyimini, doğrudan çevirisi yapıldığında, hedef dilde aynı etkiyi yaratmayabilir veya okuyucunun anlaması için açıklama gerektirebilir. Örneğin; ”العقل زينة” Bu atasözü, Arapçada “*Akıllı süsüdür*” şeklinde ifade edilir ve insanın bilgi ve zekasının onun en büyük süsü olduğunu vurgular. Türkçeye aktarılırken de benzer bir vurgu sağlanabilir: “*Zekâ, insanın en değerli süsüdür.*” Yine başka bir örnekte ”اللييب بالإشارة يفهم”: Bu atasözü, “*Akıllı, işaretten anlar*” şeklinde Türkçeye çevrilebilir. Bir işaret veya jest, kişinin anlayışını ve zekasını basitçe göstermesine katkı sağlar. Bu atasözleri, Arap kültüründen gelen derin anlamları ve kültürel zenginliği Türkçeye aktarmak, çevirmenler için dilin yanı sıra orijinal atasözünün içerdiği incelikleri de koruma gerekliliğini ortaya koyar. Tabii bu örnekler belirli bir dili veya kültürü anlamının, o dilin derinliklerine inmenin ve çeviri yapmanın ne kadar hassas bir süreç olduğunu göstermek açısından önemlidir. Başarılı bir çeviri, sadece dili bilmekten öte, kültürel bağlamı ve dilin derinliklerini anlamakla mümkündür.

Çevirmenler, bu kültürel farklılıkları dengelemek ve belâgatın doğruluğunu

31 Ahmet Zahid Demirciler, “Anlam ve Edebiyat Teorilerine Dair Türkçe Geleneksel Literatürü Tasnif Denemesi” *Türkojoloji Dergisi* 23/1 (Mart 2019), 16.

korumak için çeşitli stratejiler kullanırlar. Metnin içindeki özgün ifadeleri açıklamak için dipnotlar eklemek veya benzer bir ifade bulmak gibi yaklaşımlar çevirinin doğruluğunu artırabilir. Ancak, bazen belirli bir kültürel referansın tam olarak aktarılması zor olabilir ve çevirmenler, anlam kaybını minimumda tutmak için yaratıcı yaklaşımlar kullanmak durumunda kalabilirler. Kültürel farklılıkların Arapça çevirilerdeki belâgat üzerindeki etkisi, çeviri sürecinin karmaşıklığını artırırken, çevirmenlerin metnin orijinal anlamını korumak için çaba göstermelerini gerektirir. Dilin yanı sıra, kültürel bağlamın da çeviride önemli bir rol oynaması, belâgat in etkili bir şekilde aktarılması için elzemdir.

3. DİL MANTIĞI VE ÇEVİRİ: DİLLER ARASI KÖPRÜ

Çeviri, dil mantığı açısından oldukça karmaşık bir süreçtir. Dil mantığı, bir dilin yapısal özelliklerini, kelime kullanımını, cümle yapılarını, anlam geçişlerini ve dilin içsel kurgusunu anlama ve uygulama sürecidir. Dil mantığı, çeviri sürecinde, kaynak dil ile hedef dil arasındaki dilbilgisel, yapısal ve anlamsal farklılıkları anlama ve aktarma sürecini ifade eder. Bu süreç, her iki dilin dilbilgisel yapılarını, ifade biçimlerini ve kültürel bağlamını anlamayı gerektirir.

Çeviri, kelime düzeyinde eşdeğerlik arayışıyla sınırlı kalmaz; aynı zamanda dilin bütünsel yapısını, ifade biçimlerini ve kültürel bağlamını anlamak da önemlidir. Dil mantığı, çeviri sürecinde metinler arasında doğru bir denge kurmayı gerektirir.

Dil mantığı, çeviri sürecinde anlam geçişlerini ve dilin inceliklerini doğru bir şekilde aktarmak için temel bir unsurdur. Çevirmenler, dil mantığını anlamak ve ifadeyi zenginleştirmek adına her iki dilin dilbilgisel yapılarını, ifade biçimlerini ve kültürel bağlamlarını incelemelidir. Çünkü bir anlatım, gramer kurallarına uygun olduğu hâlde zevk sahibi insanların kulağına yine de hoş gelmeyebilir. Bu durumdaki ifadenin yavan olduğu anlaşılır. Bu tür anlatımlar insan üzerinde etki yaratmadığı için edebî incelikten yoksundur diye eleştirilir Aynı şekilde bir anlatım bazen hem gramer kurallarına uygundur hem de az çok etkileyicidir; buna rağmen anlatımda aklın, zekânın ya da genel kabulün onaylayamayacağı bazı kusurlar bulunur. Onun için de ifade her bakımdan olgun sayılmaz. Özellikle bir dilden başka bir dile çeviri yapılırken ikinci dilin mantık kurallarına öncelik verilir ve bu kurallara harfiyyen uyulur.³²

SONUÇ

Bu çalışmada Arapçadan Türkçeye çeviri konusunda karşılaşılan zorluklar ve çözüm önerileri hakkında bilgi aktarılmıştır. Farklı dil aileleri arasındaki

32 Aydın, *Tercüme Bilimine Giriş ve Tercüme Teknik*, 39.

farklılıklar, dil kuralları ve dil yapıları, kelime anlamının kaybolması gibi çeviri zorluklarının ele aldığımız çalışmamızda, çeviri kalitesini artırmak için çeşitli öneriler sunulmaya çalışılmıştır. Arapçadan Türkçeye yapılan çevirilerdeki zorlukları aşmak için çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Farklı dil aileleri arasındaki farklılıkları dikkate alarak dilbilgisi ve dil yapısı analizleri yapmak, çeviride karşılaşılan kelimenin anlamını bağlam ile belirlemek, kültürel ve tarihsel araştırmalar yapmak, uzmanlık alanına ilişkin bilgi edinmek ve çeşitli çeviri tekniklerinden faydalanmanın etkili çeviri yapmak için önemli olduğu vurgulanmış, metinde bulunan edebi sanatların çeviri sürecindeki etkisi üzerinde durularak metinlerin etkileyiciliğini ve doğruluğunu arttırmanın yolu hedeflenmiştir. Bu çalışmanın, Arapçadan Türkçeye çeviri konusunda karşılaşılan zorluklar ve çözüm önerileri hakkında önemli bir kaynak olabileceğini umut etmekteyiz.

EK BEYAN / DECLARATION

Makalenin tüm süreçlerinde İLSAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

In all processes of the article, İLSAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

KAYNAKÇA

Akşit, Eyüp. *Harfi Cerler ve Kullanım Özellikleri*. Bursa: Emin Yayınları, 2016.

Alhamss, Ayşe. *Arap Dili ve Edebiyatında Mevsuller*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Ataman, Murat. *Fatiha Suresi'nin Arap Dili Açısından Tahlili*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, 2016.

Aydın, Bilal. *Arap Dilinde Seslerin Mânâya Delâleti -Kur'ân-ı Kerim'deki*

Cennet ve Cehennem Lafızları Örneği. Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Aydın, Bünyamin. “*Arap Dilinde Lafız-Mana İlişkisi-İşlevsel Anlam-Cümle Anlamı İlişkisi Üzerine Bir İnceleme*”. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.

Aydın, Ferîdüddin. *Tercüme Bilimine Giriş ve Tercüme Teknik*. İstanbul: Ma’ruf Yayınları, 2016.

Çakır, Mustafa. “Çeviride Eşdeğerlik İlişkileri”. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6/1 (1996), 93-107.

Bassnett, Susan. *Translation Studies*. London: Routledge, 2002.

Demirciler, Ahmet Zahid. “Anlam ve Edebiyat Teorilerine Dair Türkçe Geleneksel Literatürü Tasnif Denemesi”, *Türkoloji Dergisi* 23/1 (Mart 2019), 1-27.

Gömlüksiz, Mehmet Nuri. “Yabancı Dil Öğretiminde Kullanılan Yöntemler ve Yöntem Sorunu”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/5 (Haziran: 2000), 256-264.

Hacıbekiroğlu, Abdullah. “Arap Dilinin Yapısından Kaynaklanan Çeviri Zorlukları” *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/1 (Haziran 2020): 63-84.

İşık, Cemal. “Bazı Mealler Çerçevesinde İsmi-Mevsullerin Tercüme Problemi”, *Ekev Akademi Dergisi*, 20/66 (Bahar 2016), 8-18.

Kaçar, Halil İbrahim. “Arapça Öğretiminde İdeal Bir Okuma-Anlama Becerisi Üzerine”, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/43 (Mart 2012), 167-184.

Khayat Zougari, Khadija Iben . *Arapça Harf-i Cerlerin Anlam Özellikleri ve Türkçe Karşılıkları: Câmîu `d-Durûsi `l-Arabiyye Bağlamında Bir İnceleme*. Erzurum: Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Kınar, Kadir. “Arap Dilinde Cinsiyet Olgusu ve Diğer Dillerle bir Mukâyese” *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014/ 2, 7-28.

Özyön, Arzu . “Çeviride Eşdeğerlik Kavramının Yeniden Tanımlanması ve Eşdeğerlik Kavramı ile İlgili Sorunlar” *Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Dergisi* 2/1 (Nisan 2014), 29-39.

Yurttaş, Tahsin. *Arap Dilinde İ`rab-Anlam İlişkisi*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi-Yüksek Lisans Tezi, 2016.